

УДК 339.564

Я.В.Коровий, аспірант Донецького національного університету

ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ РОЗВИТКУ РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

У статті розглянуто основні глобальні виклики розвитку ринку сільськогосподарської продукції. Визначено фактори, які впливають на світовий попит сільськогосподарських товарів. Проаналізовано, які компоненти є основними в раціоні населення в розвинутих країнах, країнах, що розвиваються і найменш розвинутих. Визначено, що основний споживацький попит на сільськогосподарську продукцію, а саме на зернові, цукрові, і олійні групи буде формуватись в країнах, що розвиваються. Визначено топ-пять країн експортерів та імпортерів сільськогосподарської продукції (бавовни, сиру, яловичини, цукру та ін.), серед яких Сполучені Штати Америки, Канада, Нова Зеландія, Індія, Бразилія. Проаналізовано темпи зростання торгівлі сільськогосподарськими товарами, проблеми та ризики, які з ними пов'язані. Сформульовано основні тенденції торгавлі олійними культурами та визначено основні регіони їх експорту, визначені основні джерела невизначеності для цін на ці групи товарів.

Ключові слова: виклики, сільськогосподарська продукція, сировина, споживання, глобальні масштаби.

Я.В. Коровий

ГЛОБАЛЬНЫЕ ВЫЗОВЫ РАЗВИТИЮ РЫНКА СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ ПРОДУКЦИИ

В статье рассмотрены основные глобальные вызовы развития рынка сельскохозяйственной продукции. Определены факторы, влияющие на мировой спрос сельскохозяйственных товаров. Проанализировано, какие компоненты являются основными в рационе населения в развитых странах, развивающихся и наименее развитых стран. Определено, что основной потребительский спрос на сельскохозяйственную продукцию, а именно на зерновые, сахарные и масличные группы будет формироваться в развивающихся странах. Определено, по прогнозным данным до 2025 года, топ-пять стран экспортеров и импортеров сельскохозяйственной продукции (хлопка, сыра, говядины, сахара и др.), среди которых США, Канада, Новая Зеландия, Индия, Бразилия. Проанализированы темпы роста торговли сельскохозяйственными товарами, проблемы и риски, которые с ними связаны. Сформулированы основные тенденции торговли масличными культурами и определены основные регионы их экспорта, определены основные источники неопределенности для цен на эти группы товаров.

Ключевые слова: вызовы, сельскохозяйственная продукция, потребление, глобальные масштабы.

Ya. Koroviy

GLOBAL CHALLENGES MARKET DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL PRODUCTION

The main global challenges of market development of agricultural products are considered in the article. The factors influencing the world demand of agricultural goods are determined. It is analysed what components are the main in a population diet in the developed countries, developing and least developed. It is determined that the main consumer demand on agricultural products, namely on grain, sugar and oil groups will be created in developing countries. It is determined, by forecast data till 2025, a top five countries of exporters and importers of agricultural products (cotton, cheese, beef, sugar, etc.) among which there is USA, Canada, New Zealand, India, Brazil. Growth rates of trade in agricultural goods, problems and risks which are connected with them are analysed. The main tendencies of trade

in oil-bearing crops and the main regions of their export are created, the main sources of uncertainty for price stability on these groups of goods are determined.

Keywords: challenges, agricultural products, consumption, global scales.

Постановка проблеми. Сільське господарство практично впродовж всієї історії розвитку людства відіграло одну з найважливіших ролей, оскільки давало можливість вирішити ключову проблему людства – забезпечення його продовольством або продуктами харчування. В теперішній час важко уявити світ без продуктів виробництва АПК, як з позиції основного джерела забезпечення продуктів харчування, так і з точки зору економічної безпеки країн та зовнішньоторговельних відносин. Рівень розвитку АПК, або агробізнесу, як його прийнято трактувати в міжнародній термінології, є важливим фактором впливу як на економічну, так і геополітичну ситуацію в світі. Зростання чисельності населення в країнах, що розвиваються, є домінуючим фактором глобального споживання продовольства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання теоретичних і практичних аспектів глобального розвитку ринку сільськогосподарської продукції розглянуті в наукових працях В. Власова, Ю. Губені, В. Губенка, Ю. Данька, Т. Зінчук, С. Кваші, Л. Лісової, Л. Михайлової, І. Паски, П. Саблука, В. Ткаченко та інших авторів. Ці вчені глибоко вивчали проблеми управління, регулювання, стимулювання та закономірності розвитку глобальних аграрних ринків.

Виділення невирішеної проблеми. Проте невирішеними залишаються проблеми визначення факторів глобального впливу на світовий попит сільськогосподарських товарів.

Мета даного дослідження полягає в дослідженні глобальних викликів розвитку ринку сільськогосподарської продукції.

Результати дослідження. Згідно з даними «OECD-FAO Agricultural Outlook – 2016», основним драйвером світового попиту сільськогосподарських сировинних товарів протягом наступного десятиліття буде зростання чисельності населення в країнах, що розвиваються. Населення світу, за прогнозами, зросте з 7,4 млрд в 2016 році до 8,1 млрд в 2025 році, з 95% цього зростання припаде на країни, що розвиваються. До 2025 року 6,7 мільярда людей буде населенням країн, що розвиваються, і 1,4 млрд – розвинених країн. Найшвидше зростання населення до 2025 року очікується в країнах Африки на південь від Сахари (SSA), зі збільшенням від 0,96 до 1,22 млрд, або на 2,7% [1].

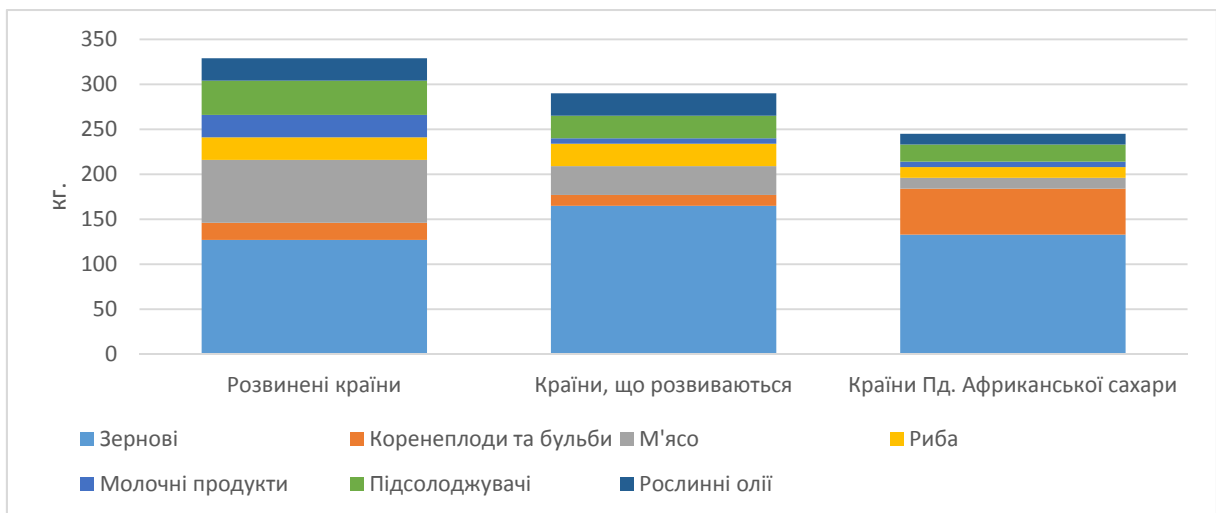
Другим фактором, який визначає попит на споживання, є зростання доходів на душу населення, яке збільшує споживання кожної людини. Головні стимули зростання споживання надходять з країн, що розвиваються, оскільки їх темпи зростання доходів на душу населення стрімко підвищуються. Крім того, бідні люди, як правило, витрачають велику частку своїх додаткових доходів на продукти харчування (тобто їх еластичність попиту на продукти харчування вище). Так, наприклад, частка додаткового доходу, який буде витрачено на продукти харчування в Китаї в 2025 році очікується на рівні 3,4%, Сполучених Штатах - тільки 1,1% [1].

Зростання доходів на душу населення пов'язано ще з одним чинником – це зміна звичок споживання. У міру розвитку країн, вони проходять через «зміни харчування», згідно з якими зростання доходів приводить спочатку попит до більшої кількості калорій, а потім – до збільшення споживання кількості білків (як правило, з тваринних джерел), а також інших поживних речовин, фруктів і овочів. Ця тенденція супроводжується збільшенням споживання цукру, масел і жирів, а також оброблених продуктів. Багато країн, що розвиваються, мають деформовану структуру споживання, яка включає велику групу людей, які недоїдають (які не мають достатньо калорій), та невелику частку людей, які мають надмірне харчування. Розвинені країни переважно мають більш стабільну структуру споживання продуктів харчування. Зростання доходів

в цих країнах відбувається повільніше і споживання менш чутливе до зміни рівня доходів.

Рис. 1-2 показують відмінності в розрахунку на душу населення попиту на продукти харчування між розвиненими країнами і країнами, що розвиваються. Останні поділяються на Африку на південь від Сахари та «інші країни, що розвиваються».

За прогнозами [2] на 2025 рік розвинені країни будуть, як і раніше, споживати найбільший обсяг їжі в розрахунку на душу населення. Проте, розрив між розвиненими країнами і країнами, що розвиваються (за винятком Суб-Сахарної Африки (SSA)), скорочується і споживання на душу населення в деяких країнах, що розвиваються, вже перевищило середній рівень розвинених країн. Споживання на душу населення в SSA прогнозується, як і раніше, на рівні на 20% нижчим, ніж в інших країнах, що розвиваються, при цьому близько половини всіх калорій буде забезпечуватись споживанням зернових.

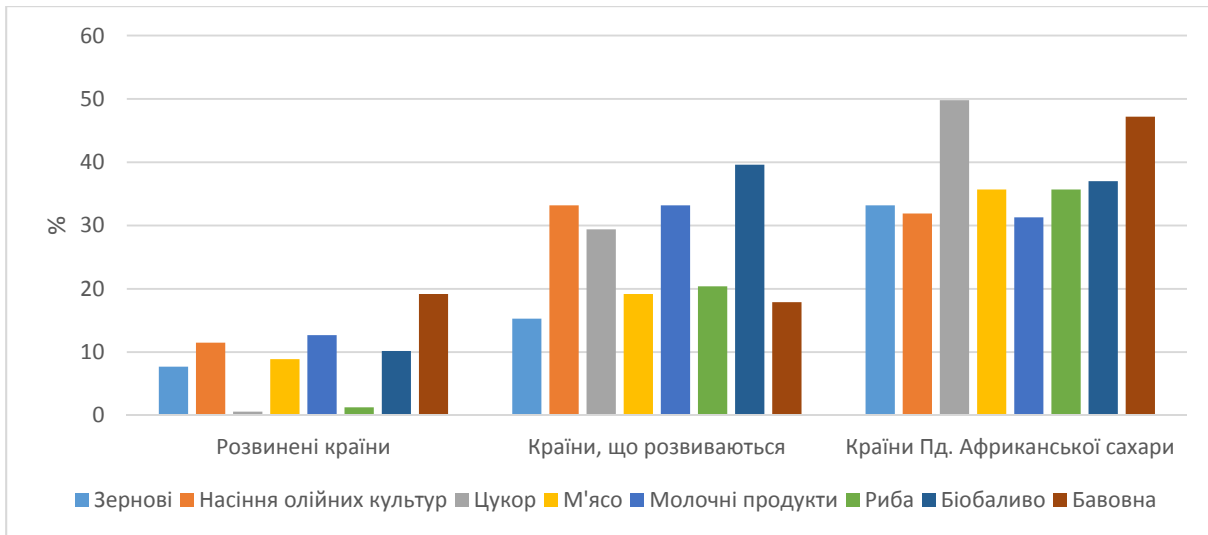
Рис. 1. Обсяги споживання сільськогосподарською продукцією по регіонах на душу населення, кг/чол. [1]

У трьох групах країн, які згадувались вище, зернові культури є основним компонентом в раціоні в розрахунку на душу населення, але їх відносна важливість зменшується протягом останнього періоду. Споживачі в розвинених країнах продовжують скорочувати споживання зернових і переключитися на інші джерела енергії. Споживання зернових на душу населення зростає тільки в країнах, що розвиваються.

У глобальних масштабах спостерігається тенденція до зростання споживання м'яса. Країни, що розвиваються, демонструють високий попит на продукти харчування з цукру і рослинного масла. У країнах, що розвиваються, споживання цукру збільшується більш, ніж на 15% в розрахунку на душу населення. Це призведе, за прогнозами FAO, до збільшення споживання в країнах, що розвиваються, до 2025 року від 20 кг до 23 кг на душу населення в країнах.

Зміни споживання цукру серед країн, що розвиваються, в 2025 році очікуються в діапазоні від 2 кг в найменш розвинених країнах Океанії, вище 50 кг - в Уругваї (52 кг), Бразилії (57 кг), Таїланді (56 кг) і Малайзії (65 кг).

Для того, щоб допомогти країнам визначити кількість цукру, який має споживатись при здоровому харчуванні, ВООЗ в 2015 році розробила рекомендації, згідно з якими щоденне споживання на душу населення цукру не повинно перевищувати 10% від загального споживання енергії, маючи на увазі, що очікуване споживання цукру буде пропорційне загальному споживанню калорій.

Рис. 2. Структура збільшення споживання в розрізі збільшення чисельності населення по регіонах, % [2]

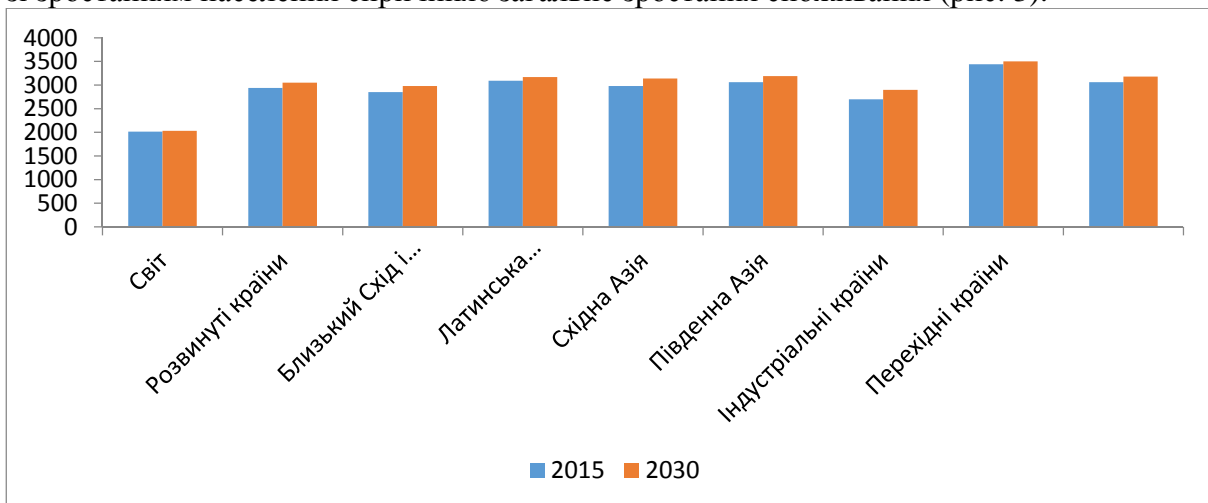
Збільшення споживання на душу населення підсолоджувачів до 2025 року прогнозується лише на незначному рівні в розвинених країнах.

Попит на рослинну олію для споживання людиною в країнах, що розвиваються значно розширюється протягом всього останнього періоду, але, за прогнозами, він буде залишатися на рівні нижчому, ніж в розвинених країнах [4]. До 2025 року країни, що розвиваються (за винятком SSA) будуть споживати 23,5 кг олії на душу населення, що буде майже відповідати рівню розвинених країн (25,5 кг). У міру зростання доходів, рослинне споживання олії також буде підвищуватись. Як очікується, Індія і Тайланд будуть демонструвати найвищі темпи зростання споживання рослинної олії з метою харчування, 55% і 49% відповідно.

Підвищення рівня доступності продуктів харчування і збільшення споживання харчових продуктів на душу населення пов'язане з цілою низкою харчових змін. Деякі з них позитивні, деякі - негативні. Збільшення витрат калорій скорочує недоїдання в країнах світу, що розвиваються.

Друга мета Програми сталого розвитку ООН спрямована саме на ліквідацію голоду до 2030 року. Загальне споживання сільськогосподарської продукції зростає швидше в країнах, що розвиваються.

Збільшення споживання на душу населення продуктів харчування в поєднанні зі зростанням населення спричиняє загальне зростання споживання (рис. 3).

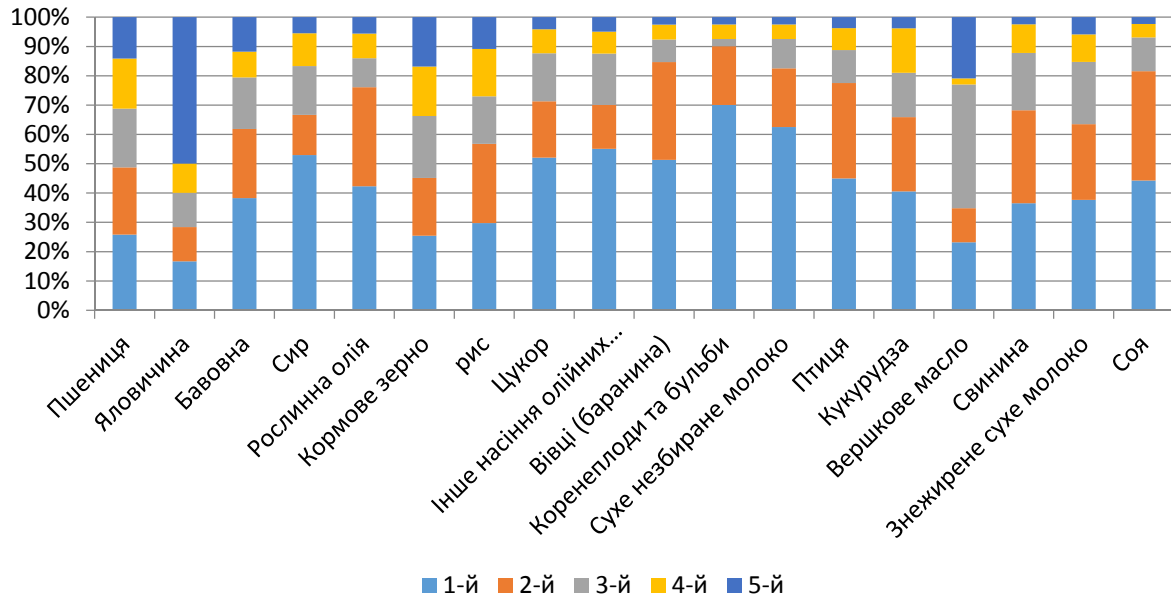

Рис.3. Споживання продуктів харчування по регіонах світу, 2015/2030 рр. [3]

Частка зернових і олійних культур використовується для годування тварин і виробництва біопалива. Серед розвинених країн, Сполучені Штати і Європейський Союз є найбільшими драйверами попиту на біопаливо.

Традиційно експорт сільськогосподарської продукції зосереджений в тих небагатьох країнах, які володіють природними ресурсами, необхідними для виробництва і мають інфраструктуру для виробництва і експорту за конкурентними цінами.

Рисунок 4 ілюструє прогнозовані FAO окремі частки експорту товарів 5 топ-країн експортерів в 2025 р. Найвища концентрація експорту в 2025 році згідно з прогнозами, залишиться в торгівлі соєю, де на п'ять найбільших експортерів припадає майже 95% від загального обсягу експорту.

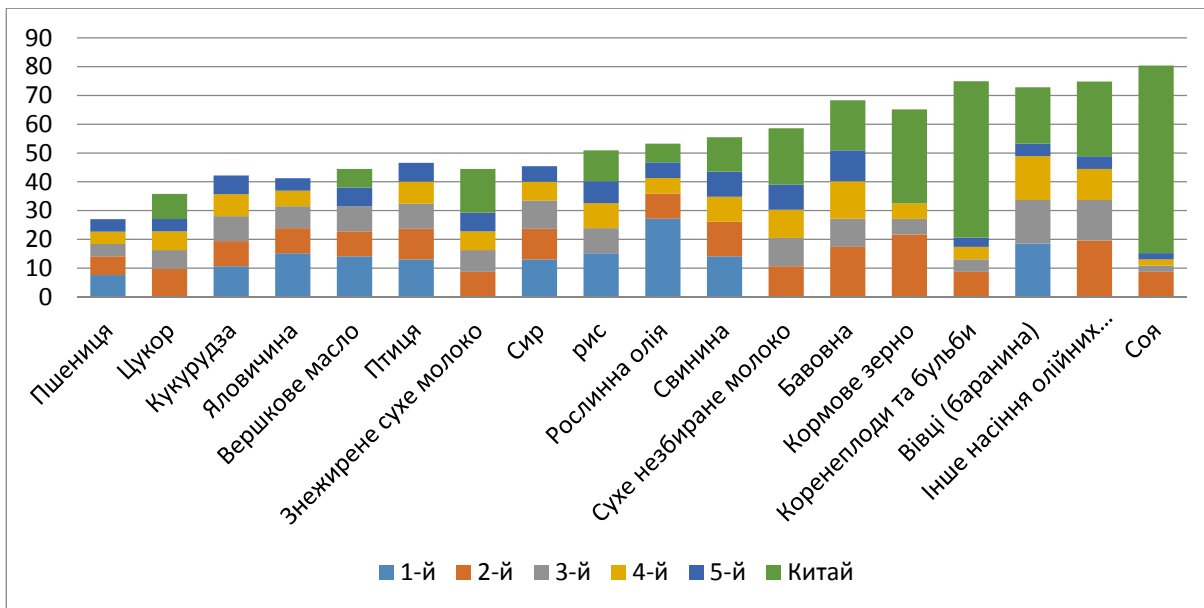
Рис. 4. Прогнозована структура експорту найбільших 5 експортерів у 2025 р. [4]

В 2025 році тільки одна країна за прогнозами складе більше 40% світового експорту коренеплодів і бульбоплодів (Таїланд), WMP (Нова Зеландія), вершкового масла (Нова Зеландія), інших насін олійних культур (Канада), м'яса овець (Австралія), а також цукру і соєвих бобів (Бразилія). Склад і рейтинг трьох найбільших експортерів залишається незмінним для більшості товарів між базовим періодом і 2025 р., з деякими винятками. Сполучені Штати залишаються основним експортером кукурудзи, але втратить деяку частку ринку Бразилії.

На трійку лідерів - експортерів рису протягом базового періоду - Індія, Таїланд і В'єтнам – приходилося більше 65% від загального обсягу експорту. До 2025 року В'єтнам і Індія, згідно з прогнозами, поміняються місцями, що зробить В'єтнам найбільшим експортером, і частка експорту в трійці експортерів буде становитиме менш ніж на 60%. Це стане результатом появи серед великих експортерів рису Камбоджі і М'янми. Бразилія, за прогнозами, замінить Сполучені Штати в якості головного експортера соєвих бобів і Індію в якості основної експортера яловичини. Одна з причин цих зрушень є падіння курсу бразильського реала, який робить експорт більш конкурентоспроможним.

Імпорт сільськогосподарської продукції більш розсереджений, але Китай залишається ключовим ринком для декількох груп товарів.

Зі зростанням споживання спостерігається випереджаюче зростання виробництва в багатьох країнах. Географічна структура імпорту, як і раніше, є більш розпорошеною серед країн, ніж експорт (рис. 5). Проте, в першу чергу висока частка попиту на імпорт соєвих бобів, а також корінь і бульби надходить з усього лише декількох країн.

Рис. 5. Прогнозована структура імпорту найбільших 5 імпортерів у 2025 р. [4]

Висока концентрація імпорту олійних культур і бавовни пов'язана з великим масштабом обробки цих товарів в кількох країнах. Географічна структура імпорту соєвих бобів в Китай за прогнозами складе більше 65% світового імпорту до 2025 року.

Найбільший попит на імпорт бавовни також буде надходити з Китаю в 2025 році, незважаючи на те, Бангладеш, за прогнозами, посяде друге місце, за ними В'єтнам і Індонезія. Ці останні три країни збільшать свій імпорт бавовни значно в порівнянні з вихідним рівнем.

Китай є найбільшим виробником м'яса овець і свинячого м'яса в світі, але також і найбільшим імпортером великої кількості обох видів м'яса. Протягом наступного десятиліття Китай за прогнозами збільшить внутрішнє виробництво м'яса, а також імпорт. У разі яловичини і баранини, які є видами м'яса, що вимагають найбільше кормів, імпорт Китаю буде навіть перевищувати її внутрішнє виробництво.

Світова торгівля сільськогосподарською продукцією, як очікується, буде продовжувати зростати протягом найближчих десятиліть. Торгівля впливатиме на масштаби і характер продовольчої безпеки в усіх регіонах земної кулі. В 2025 році, близько однієї чверті населення земної кулі зможе отримати щонайменше 25% їх харчового використання зернових з імпорту [1].

Ряд країн Африки на південь від Сахари особливо залежать від імпорту основних продовольчих товарів. Країни Близького Сходу та Північної Африки в даний час імпортують більше половини їх основних продуктів харчування і пшениці; 70% цукру; і 80% рослинної олії. Залежність від імпорту пшениці має знизитись найближчим часом, в той час як буде збільшуватися по інших продуктах. У країнах Африки на південь від Сахари необхідність імпорту є особливо високою по рослинних оліях (50%), м'ясу птиці (36%) і цукру (23%) із все зростаючою тенденцією [1].

Оскільки імпорт продовольства збільшується, більшість країн турбує надійність глобальних ринків в якості джерел доступності продуктів харчування. Відкриття торгівлі підвищує доступність продуктів харчування в країнах-імпортерах і надає знижувальний тиск на споживчі ціни. В кінцевому рахунку це знижує ризики, оскільки глобальні ринки мають тенденцію до меншої волатильності, ніж внутрішні ринки, хоча велика залежність від міжнародних ринків може залишити країни уразливими для дій торгових партнерів і зовнішніх цінових потрясінь на ринку.

Як прогнозує ОЕСР, в короткостроковій перспективі ціни на рис, пшеницю та інше кормове зерно під тиском зниження світового попиту та зростання пропозиції будуть знижуватись [1]. На відміну від цих груп товарів, по цінах на кукурудзу в

середньостроковій перспективі не очікується падіння. Ціни на всі зернові культури, за прогнозами, будуть слідувати аналогічній тенденції.

Ціни на цукор залишаються стабільними у зв'язку із зростаючим попитом в країнах, що розвиваються. Премія по білому цукру, за прогнозами, збільшиться на початок прогнозованого періоду наступного зростаючого попиту на імпорт. Очікується, що в 2017 році ситуація зміниться у зв'язку зі скасуванням цукрової квоти в Європейському Союзі, що призведе до зниження імпорту цукру-сирцю і збільшення експорту білого цукру.

Ціни на білкові страви зростають більш швидкими темпами, ніж ціни на рослинну олію, в той час як споживання рослинної олії зростає в основному за рахунок збільшення попиту на продукти харчування в країнах, що розвиваються.

Крім того, розширення виробництва пальмових масел впливає на ціни на рослинну олію. Ціни на соєві боби також зростатимуть більш швидкими темпами, ніж ціни на інші олійні культури, що спричиняється їх більшим вмістом харчового білка. Ціни на м'ясо будуть знижуватися в короткостроковій перспективі, оскільки виробники реагують на зниження цін на зернові корми. Світова ціна етанолу, згідно з прогнозами, зростатиме швидшими темпами, ніж більшість інших сільськогосподарських товарів, що відображає більш швидке відновлення цін на сиру нафту.

Виробництво рослинного масла останній роки збільшується більш повільними темпами, ніж виробництво олійних культур з двох причин. По-перше, врожайність пальмової олії знизилась в Південно-Східній Азії через Ель-Ніньо і, по-друге, через повільне зростання виробництва олійних масел через збільшення частки соєвих бобів (що містять менше олій, ніж в інших олійних культурах) на ринку олійних культур. Проте, зростання попиту на рослинні масла сповільнилося останнім часом через підписання у 2015 році великої кількості угод про виробництва біодизельного палива з рослинних масел в ряді розвинених країн і країнах, що розвиваються.

У номінальному вираженні прогнозується збільшення всіх цін на насіння олійних культур і продукції з насіння олійних культур.

Протягом прогнозованого періоду, обсяг світового виробництва сої, як очікується, продовжить своє розширення, але на рівні 2,4%, що нижче річного темпу зростання в 4,2%, яке спостерігалось протягом останніх десятиліть. Виробництво інших олійних культур збільшується на 1,2% протягом наступного десятиліття, що значно нижче темпів зростання (3,6%) в попереднє десятиліття [4].

У всьому світі, дроблення сої та інших олійних культур в борошно і олії домінує над загальним використанням і збільшується трохи швидше, ніж інші види використання, зокрема безпосереднього вживання в їжу продуктів харчування соєвих бобів, арахісу і насіння соняшнику. Рослинна олія включає в себе масло з подрібнених соєвих бобів та інших олійних культур (близько 55% продукції), пальми (36%), а також пальмоядрового, кокосового горіха і бавовняних масел.

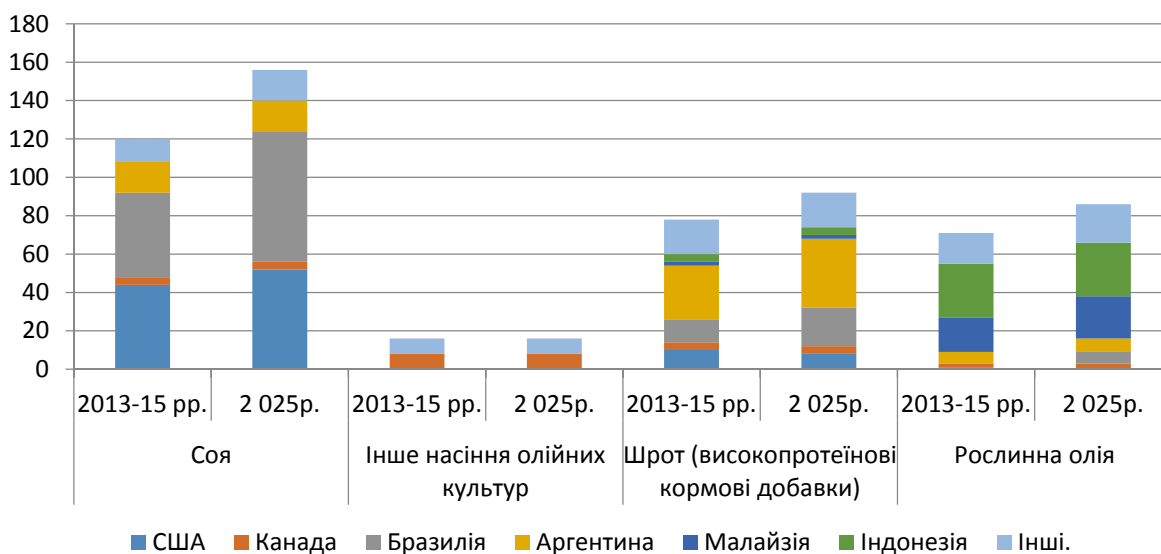
Незважаючи на уповільнення темпів розширення посівних площ, значне зростання виробництва, як і раніше відбувається в основному в країнах виробництва пальмової олії: Індонезії (2,5% проти 8,1 Р.А.% Р.А. в попередні десять років) і Малайзії (2,1% проти 2,4 Р.А.% Р.А.). Іншим джерелом зростання є соєва олія. Зростання попиту на рослинну олію, як очікується, сповільниться в найближчі десятиліття через: а) зменшення приросту на душу населення, використання продуктів харчування в країнах, що розвиваються, на 1,5% Р.А. в порівнянні з 3,0% в попередні десять років; і б) незначне збільшення виробництва біодизельного палива з рослинних масел на 1,5% Р.А., через поступове виконання біодизельного мандатів [4].

Зростання в світовій торгівлі соєвих бобів, як очікується, значно сповільниться в наступні десятиліття, в порівнянні з попереднім десятиліттям. Цей розвиток безпосередньо пов'язаним із прогнозованим уповільнення зростання споживання сої в Китаї.

Експорт білкового борошна домінує в Північній та Південній Америці, експорт рослинної олії, як і раніше домінує в Індонезії і Малайзії (рис. 6). Рослинна олія є однією з сільськогосподарських товарів з найвищою часткою в експорті. Очікується, що ця частка залишиться стабільною протягом наближеного періоду.

Щодо питань невизначеностей, характерних для більшості сільськогосподарських товарів (наприклад, макроекономічна нестабільність, охорона навколишнього середовища, ціни на сиру нафту і погодні умови), олійний комплекс має свої конкретні пропозиції щодо зниження чутливості попиту. Очікуване розширення виробництва сої та пальмової олії залежить від наявності додаткових нових земель, що може стримуватись новим законодавством, спрямованим на охорону навколишнього середовища. Зниження рівня запасів сої до рівня використання, який прогнозується на середньострокову перспективу, є джерелом невизначеності для стабільності цін.

Політика Сполучених Штатів, Європейського Союзу та Індонезії в сфері біопалива є також головним джерелом невизначеності в олійному секторі ринку сільськогосподарської продукції.

Рис. 6. Експорт олійних культур і продуктів по регіонах світу [1]

Таким чином, на основі проведеного аналізу визначено основні глобальні виклики торгівлі сільськогосподарською продукцією. Незважаючи на економічні ризики, політичну нестабільність, екологічні виклики, у світі продовжиться тенденція до зростання темпів споживання сільськогосподарської продукції. Подальші дослідження у цій галузі необхідно спрямовувати на вивчення регіональних особливостей формування попиту на продовольчі товари.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. OECD/FAO (2016), "OECD-FAO Agricultural Outlook", OECD Agriculture statistics (database). – Електронний ресурс. - Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.1787/agr-data-en>.
2. Grains and Oilseeds Outlook. – Електронний ресурс. - Режим доступу: www.usda.gov/oce/forum
3. Oil Crops Outlook/OCS-16h/August 16, 2016 Economic Research Service, USDA. – Електронний ресурс. - Режим доступу: <http://www.ers.usda.gov/publications/ocs-oil-crops-outlook/ocs-16h.aspx>
4. Oilseeds: World Markets and Trade. – Електронний ресурс. - Режим доступу: <https://public.govdelivery.com/accounts/USDAFAS/subscriber/new>